

گشایش در مناجات امام جواد (ع)

حسن پویا

چکیده

از میان دعاها و مناجات های ائمه^(ع)، آن چه به دست ما رسیده است همه سرشار از آموزه های بلند معنوی و عرفانی است. مناجات های ائمه^(ع) که از عمق جان آنان سرچشمه گرفته، سخنی است برخاسته از دل در ارتباط با خالق جهان هستی، آنگاه که در عالم تنهایی به درد دل های عاشقانه و عارفانه می پرداختند.

امامان معصوم^(ع) در ارتباط با مردم، با هریک به فراخور فهم و درک و شأن و منزلت طرف مقابل سخن می گفتند، اما آنگاه که با خدای بلندمرتبه سخن می گفتند از دو ویژگی مهم برخوردار بود یکی عظمت خالق و دیگری بلندای نظر امام و شناخت امام معصوم^(ع) بدان گونه که در مناجات های امام حسین^(ع) و امام سیدالسادین^(ع) در دعای فرازند عرفه و سایر دعاها و مناجات ها پیداست.

اینک در گفتار کوتاه نگاهی خواهیم داشت به مناجات های دهگانه امام جواد^(ع) که در ده موضوع مختلف بیان شده و هریک راه گشایی عظیم برای حل مشکلات انسان می باشد. دل دادن و فرانشیدن این مناجات ها، چگونگی ارتباط جوادالائمه^(ع) را با خداوند بزرگ بازگومی کند. و ما را بر آن می دارد که برپای این الگوی ارزشمند با خالق

مقدمه

دعا و نیایش در فرهنگ بزرگ و غنی تشیع و آموزه‌های بلند امامان معصوم^(ع) از جایگاهی رفیع برخوردار است.

حقایق مختلف و مفاهیم عمیق معنوی سراسر دعا‌های ائمه^(ع) را پر کرده است و راه رسیدن به معبود را به ما می‌نمایاند. زبان دعا و نیایش و مناجات در فرهنگ تشیع از ویژگی‌های متعددی برخوردار است زیرا سرچشمه گرفته از منبع وحی و نور آسمانی است که در قلب مبارک و نورانی رهبران مکتب تشیع تأیید شده است و در زبان دعا و مناجات تبلور یافته و آنگاه که بسیاری راه‌ها بر آنان بسته می‌شود و ستمگران راهی به بیان حقایق دین نمی‌گذاشتند، در قالب مناجات و دعا این حقایق آسمانی بیان می‌گشت و اهل آن را به سوی نور و روشنایی هدایت می‌نمود.

ائمه^(ع) در بیان دعا و مناجات اهدافی را دنبال می‌کردند، از جمله می‌توان به برخی از آن‌ها اشاره کرد:

۱. ایجاد پیوند استوار و ناگسستنی با خالق جهان؛
۲. ایجاد آرامش روحی و معنوی و قدرت در آدمیان؛
۳. رفع تردیدها و نگرانی‌ها، دلهره‌ها و تزلزل‌ها در زندگی؛
۴. آموزش روش‌ها و معیارهای مورد نیاز در زندگی انسان‌ها؛
۵. چگونگی نجات انسان از دریای موج و سهمگین هستی؛
۶. چگونگی برقراری ارتباط با سایر انسان‌ها و حضور در اجتماع؛
۷. نشان دادن بهترین سبک و روش زندگی در صحنه فردی، اجتماعی، فرهنگی و...؛
۸. شناخت معیارهای انتخاب همسر بهترین نحوه برخورد با فرزندان؛
۹. چگونگی گام نهادن در عرصه اقتصادی و کار و تلاش و کوشش؛
۱۰. توجه به کرامت انسانی در دعاها و مناجات‌ها؛
۱۱. شناخت اصول انسانیت و حقوق یکدیگر؛
۱۲. گشودن بهترین و ارزشمندترین راه‌های ارتباط با والاترین موجود عالم یعنی خالق

و آفرینش و هستی بخش جهان^۱.

در ابتدا درباره چگونگی بیان این مناجات سخنی کوتاه و ترجمه گونه از متن ابتدایی خواهیم داشت، سپس به خصوصیات این مناجات با سایر مناجات ها اشاره می کنیم. در خاتمه نیز به برخی از فرازهای مناجات می پردازیم.

مناجات نامه صدق امام جواد^(ع)

نوفلی در این روایت نقل می کند، پدرم خادم علی بن موسی الرضا^(ع) بود و چنین حکایت کرد: آنگاه که مأمون دخترش را به تزویج محمد بن علی امام جواد^(ع) درآورد. حضرت برای او نوشت: «برای هر زوجه ای صدیقی از اموال شوهر وجود دارد. و اموال ما را خداوند در آخرت ذخیره کرده چنان که اموال شما را در این دنیا قرار داده است. و من مهریه دختر تو را، اسباب و وسائلی قرار می دهم که جواب گوی مسائلی می باشد «الوسائل إلى المسائل» و آن مناجاتی است که از پدرم به من رسیده و او از پدرانش تا به حضرت علی^(ع) می رسد و او از نبی مکرم اسلام^(ص)، و پیامبر خدا از جبرائیل دریافت کرده است. جبرئیل به پیامبر^(ص) خطاب می کند: پروردگارت می گوید در این مجموعه کلیدهای گنج های دنیا و آخرت نهاده شده است و آن را خداوند وسیله هایی برای رسیدن به خواسته های قرار داده تا به مرادت برسی و سرانجام خواسته های فراهم گردد. لکن این اسباب ارزشمند را برای حوایج دنیوی به کار مگیر زیرا که از بهره های آخرت باز می مانی. این وسائل دهگانه برای رسیدن به مسائل دهگانه است، که با کوبه آن ها آمال و خواسته های گشوده می شود، و در نتیجه به فرازمندی دست خواهی یافت»^۲.

این مناجات های دهگانه عبارتند از: مناجات استخاره، مناجات استقاله، مناجات سفر، مناجات طلب رزق، مناجات استعاذه، مناجات طلب توبه، مناجات طلب حج، مناجات جهت برداشتن ظلم و ستم، مناجات شکر الهی و مناجات طلب حاجت.

سبک و سیاق مناجات ها

۱. در ابتدا عنوان هریک از مناجات ها آمده - مانند: المناجاة بالاستخارة، المناجاة بطلب التوبه، و ... این عناوین محتوای کلی هر مناجات را نشان می دهند.

این که عنوان هر یک با کلمه مناجات مشخص شده، نشانگر وسیله ای برای راهگشایی است در موضوعی که انسان آن را طلب می کند و خواسته خویش را در این باره بیان می دارد و رو به درگاه الهی دارد تا آن خواسته یا عمل را که در صدد انجام آنست به سرانجام مفید و سودمندی بیانجامد. و کلمه باء بعد از «المناجات» نیز ظاهراً نشانه سببیت است، مناجات برای شکرگذاری مناجات برای رفع ظلم و...

۲. نکته دیگر این که هر مناجات با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» آغاز شده است، در حالی که معمولاً دعاها و مناجات ها سبک و سیاق دیگر دارند، لکن این ده مناجات به «بِسْمِ اللَّهِ» مقید شده اند جز مناجات طلب رزق؛ چیزی شبیه سوره های قرآنی که با «بِسْمِ اللَّهِ» آغاز می شوند.

تکیه بر جمله شریفه: «بِسْمِ اللَّهِ» و اتصال آن به دعا و مناجات، قابل تأمل و دقت است، به خصوص آن که تأکید شود که پس از «بِسْمِ اللَّهِ» «اللَّهُمَّ» آمده است مانند: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مَلَمَاتِ نَوَازِلِ الْبَلَاءِ...» که در مناجات استعاذه آمده است؛ و یا: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي الْحَجَّ الَّذِي فَرَضْتَهُ عَلَيَّ مِنْ اسْتِطَاعِ إِلَيْهِ سَبِيلًا...» که در مناجات طلب حج بیان شده است. ظاهراً این نکته منحصر به این مناجات و مناجات خمس عشر - پانزده گانه - امام سجاده^(ع) می باشد که هر کدام با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» آغاز شده است.^۳

۳. سوم این که پس از «بِسْمِ اللَّهِ» شروع هر مناجات بسیار متناسب با عنوان درخواست آن مناجات است و یا اشاره ای به آن حاجت و خواسته دارد. مثلاً در مناجات رفع ظلم آمده است: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ إِنَّ ظُلْمَ عِبَادِكَ قَدْ تَمَكَّنَ فِي بِلَادِكَ حَتَّى أَمَاتَ الْعَدْلَ وَقَطَعَ السَّبِيلَ وَمَحَقَّ الْحَقَّ...» و در مناجات سفر نیز آمده است: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا فَخِرْ لِي فِيهِ، وَأَوْضِحْ لِي فِيهِ سَبِيلَ الزَّأْيِ وَفَهْمِيهِ...».

۴. امتیاز دیگر این مناجات ها این است که چنان که در ابتدا اشارت رفت، به همه امامان معصوم^(ع) رسیده و هر یک برای امام بعدی بازگو کرده است، آن گونه که حضرت رضا^(ع) فرمودند: «وهي مناجاة دفعها إلي أبي؛ وقال: دفعها إلي موسى أبي؛ وقال: دفعها إلي جعفر أبي؛ وقال: دفعها إلي محمد أبي، وقال: دفعها إلي علي أبي؛ وقال: دفعها إلي الحسين بن علي أبي؛ وقال: دفعها إلي الحسن أخي؛ وقال: دفعها إلي علي بن أبي

طالب^(ع)؛ و قال: دفعها إلى النبي محمد^(ص) في صحيفة؛ و قال: دفعها إلى جبرئيل^(ع)...»^(۴).
و این اهمیتی بس عظیم است که آن را مناجات همه ائمه^(ع) قرار داده است.

۵. نکته مهم ترین که در نهایت به جبرئیل^(ع) و خداوند رحمان و رحیم برمی گردد و آن را حدیث قدسی قرار داده، که از بیان آسمانی و عرش الهی سرچشمه گرفته است. آموزگار آفرینش خداوند متعال آن را آموزش داده است و راه و روش مناجات و بندگی را برای رسیدن به آن چه مطلوب است و در آن قرار داده است.

۶. مطلب دیگر این که ارزش این مناجات آن قدر عظیم و بلند است که خطاب می فرماید: آن را برای حوائج دنیایی قرار مده تا بدین وسیله ارجمندی خواسته های ماندگار آخرت را پایین آورده باشی.

این مسأله بسیار قابل تأمل است زیرا در حالی که در برخی عناوین این مناجات ها، خواسته های دنیایی مطرح شده مثل؛ طلب رزق، طلب حج، طلب حاجت به صورت مطلق و مانند آن. لکن در ابتدا بعد از آن که آن را کلید گنج های دنیا و آخرت داشته، به این نکته توجه داده که در نهایت هدف آخرت باشد.

آری در همه حوایج و خواسته ها می توان آن گونه طلب کرد که گرچه در ظاهر خواسته ها دنیایی است، اما زمینه ای برای رسیدن به جاودانگی و ابدیت باشد.

زیرا آن گونه که در متن مناجات ها ملاحظه می کنیم تماماً توجه به مبدأ آفرینش، وحدانیت خداوند، بی توجهی به غیر او و دل بریدن از هر آن چه غیر اوست و اتصال وثیق پیدا کردن به وصل او و در جایگاه «لا مؤثر فی الوجود الا الله»^(۴) قرار گرفتن است.

۷. انتخاب ده مسأله گره گشا در این مناجات های دهگانه، طلب خیر برای همه عمر و در نتیجه ورود در خیرات ماندنی آخرت، طلب اقاله و رهایی برای رسیدن به رحمت های بیکران الهی و نجات از زندان پرمشقت و سرشار از فراز و نشیب، طلب سفری همراه با سلامتی و دریافت کرامت های بزرگ و نجات از آفات سفر، طلب روزی حلال و واسع و نجات از فقر و فلاکت و تنگدستی از خدای کریم و غفور و رحیم، طلب استعاده از سختی های بلاها و ناگهانی های زندگی و زیستی با کرامت و به دور از سختی های عواقب کارها، طلب توبه همراه با اخلاص و درخواستی همدم با قلبی شکسته و پاکی از همه عیوب و تلاش برای آینده ای نیکو، طلب حج برای انجام آن چه واجب شمرده شده و وقوف در مشاهد مشرفه و برخورداری از مزایای بی همتا و بی بدیل

اوقات و اماکن حج و انجام مناسک این عبادت بزرگ الهی، درخواست رفع ظلم و برپایی عدل و داد و نجات از همه شرور و شکسته شدن گردن، گردن کشان و ناهالان و ستمگران، و در نتیجه نجات محرومان و بی پناهان، مناجات شکر خداوندی برای همه نعمت‌هایی که به ما عطا فرموده است و حمد و سپاس ویژه بر همه آن‌چه به ما عطا کرده و آن‌چه از ما دور نموده است، و نیز مناجات طلب حاجت با توجه به اوامر الهی بر بیان درخواست‌ها و نیز بیان عجز و ناتوانی بندگان و دریافت توفیق الهی برای نجات از خدعه‌ها و نیرنگ‌ها و توکل بر او و خضوع به پیشگاه رحمت الهی.

در نتیجه آن‌چه در ابتدای مناجات آمده: «تطرق بها أبواب الرغبات ففتح؛ و تطلب بها الحاجات فتنجح؛ با این مناجات بکوب بر درهای آرزوها تا بر تو گشوده گردد و خواسته‌هایت را بدین وسیله طلب کن تا به نجات و رستگاری برسی»، بدینسان تحقق عینی و واقعی می‌یابد.

در این مجال اندک از میان ده مناجات بیان شده در این روایت، تنها به نکات قرآنی برخی از آن‌ها اکتفا می‌کنم، امید است نشستن بر سرمائده قرآن و روایت، گشایشی ژرف در امور معنوی مان ایجاد کند و دستگیر و راه‌گشای ما در تمام مراحل زندگی باشد.

۱. مناجات استخاره:

طلب خیر نمودن از خداوند متعال از دستورات قابل توجه است که در اسلام به آن سفارش شده است، زیرا انسان از عاقبت امور خویش آگاه نیست و این‌که طلب خیر می‌کند به جهت آنست که خداوند به همه امور او آگاه است و در واقع عاقبت کارها را می‌داند، از این رو بنده از خداوند می‌خواهد که آن‌چه خیر است برای من قرار دهد.

انسان در این مناجات هم با طلب خیر کردن از خداوند می‌خواهد تا به آرزوهای خود و مواهب و رحمت‌های الهی برسد و به سوی بهترین‌ها رهنمون گردد.

در تفسیر نور الثقلین آیه: ﴿وَسْأَلُهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران، ۳/ ۱۵۹) به استخاره تفسیر شده است.^۵

چنان‌که در تجارت آمده است: «قَدِّمُوا الْأَسْتِخَارَةَ؛ ابتدا از خداوند خیر بخواهید».^۶

در روایت دیگری وارد شده است: «إِذَا عَزَمْتَ عَلَى السَّفَرِ أَوْ حَاجَةً مَهْمَةً فَأَكْثِرِ الدُّعَاءَ وَالِاسْتِخَارَةَ، فَإِنَّ أَبِي حَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كَانَ يُعَلِّمُ أَصْحَابَهُ الْإِسْتِخَارَةَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ...»؛ امام صادق (ع) در چنین کلماتی فرمودند: «آنگاه که عزم سفر کردی یا حاجت مهمی داشتی، بسیار دعا کن و طلب خیر نما، زیرا

پدرم از اجدادش، نقل کرده است که رسول خدا اصحابش را به طلب خیرتعلیم می داد چنان که سوره های قرآن را به آنان می آموخت».^۷

امام جواد^(ع) در این مناجات نیز از خداوند در امور مختلف طلب خیر می کند و عرضه می دارد: «خدایا من از تو طلب خیر می کنم در آن چه بر آن عازم شدم و عقلم بر آن کشید، تو امور را بر من آسان گردان و مرا کفایت فرما...»، که حکایت از طلب خیر دارد.

۲. مناجات استقاله:

استقال به نوعی درخواست چشم پوشی است. آن جا که شخص از آن چه کرده یا گفته خود پشیمان می شود، از خداوند طلب می کند که گذشته او را نادیده بگیرد. امید به رحمت و اسعۀ الهی موجب می شود تا انسان از خطاهای خود بازگردد و از آن چه نابجا انجام داده است طلب عفو و بخشش نماید تا آن جا که خود را مستحق عذاب الهی می بیند و لکن با توجه به رحمت و اسعۀ الهی که فرمود: «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» (الأعراف، ۱۵۶/۷) است به استقال و طلب چشم پوشی رو می آورد.

در این مناجات امام جواد^(ع) به ما می آموزد که به فضل الهی امیدوار باشیم زیرا: «فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (البقرة، ۶۴/۲)؛ «اگر فضل و رحمت تو نباشد من از زیان کاران خواهم بود». و نیز می آموزد که تمام هم و غم دنیا توسط خداوند بزرگ برطرف می گردد و هیچ حجابی و پرده ای بین ما و دعا و مناجات با او وجود ندارد. زیرا او جواد و کریم است و غفور و رحیم.

۳. مناجات سفر:

در آداب سفر نکات مختلفی بیان شده است از جمله: صدقه دادن، دعا کردن و از خداوند طلب سلامتی و خیر کردن است.

جواد الأئمه^(ع) در این مناجات به مسافران می آموزد که چگونه با خدای خویش نیایش کنند و از او چه بخواهند تا سفری به سلامت و خوش و پرثمر و با ارزش داشته باشند. ابتدا به حفظ و سلامتی توجه کرده و بهره مندی فراوان و نیز آسانی راه و انبساط خاطر و... و سپس به دوری از آفات و بلاها اشاره کرده است.

در قرآن در هفت آیه امر به سفر شده است: «سَيُرُوا فِي الْأَرْضِ»^۸ و هفت بار نیز با جمله «أَوَلَمْ يَسِيرُوا»^۹ به سیر و سفر و هجرت اشاره کرده است. چنان که پیامبرانی برای بیان و تبلیغ دین خدا دست به هجرت زدند و این مسأله آنقدر مهم است که آغاز تاریخ اسلام

نه تولد و نه بعثت پیامبر^(ص) قرار گرفت که از آغاز هجرت حضرت، تاریخ هجری قمری بنا نهاده شد. در آیاتی که امر به سیرو سفر شده است، به عاقبت نیکوکاران و بدکاران توجه داده شده که بازگوکننده عاقبت اندیشی نیز می باشد.

۴. مناجات طلب رزق:

درخواست روزی حلال و رزق واسع و بابرکت از دستورات دینی ماست^۱ و آن کس که برای طلب رزق و روزی تلاش می کند مورد ستایش پیامبر^(ص) و ائمه^(ع) قرار گرفته است. «لکن از آن جا که بسیاری از امور از دست ما خارج است و یا اطلاع ما از عاقبت کارها بسیار محدود است، نیایش برای طلب روزی سالم و بابرکت، از اهمیت خاصی برخوردار است. امام نهم، جواد الائمه^(ع) در این مناجات ابتدا روزهای آسمانی که همه از فضل خداوند بزرگ است اشاره می کنند و از بی نیاز شدن توسط خالق متعال درخواست می نمایند. و آنگاه عرضه می دارد: «وَسَهِّلْ رَبِّ سَبِيلَ الرِّزْقِ الِّی ...؛ راه های دستیابی آسان به روزی را به من بنمایان» و سپس سعه رحمت الهی را طلب می کند و از تنگناهای زندگی طلب گشایش می نماید. در نهایت با بیان اوصاف خداوند در این ارتباط، ثروت و مال همراه با استقلال و بی نیازی از دیگران را مطالبه می نماید.

آیات قرآنی نیز درباره بهره مندی از حلال های الهی، فراوان به چشم می خورد مانند: «وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا...» (المائدة، ۵ / ۸۸) و «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ» (البقرة، ۲ / ۵۷)

در این میان امر به نفاق و بخشش از داده های الهی نیز در آیاتی توصیه شده است که قابل توجه می باشد، از جمله آنگاه که مؤمنان به آیات الهی را در سوره مبارک سجده توصیف می کند، در آخر می فرماید: «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ» (السجدة، ۳۲ / ۱۶).

۵. مناجات استعاذه:

در قرآن کریم دو سوره فلق و ناس که با عنوان معوذتین شهرت یافته است و به استعاذه اختصاص یافته است. این دو سوره گویای آنست که طلب استعاذه و پناه جویی از خداوند یکی از دستورات الهی است که نجات انسان از حوادث ناگوار زندگی می گردد.

در آیه دیگری می فرماید: «وَأِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»

(الأعراف، ۲۰۰ / ۷)؛ «و اگر از طرف شیطان وسوسه‌ای تحریک آمیز بر تو وارد شد به خدا پناه جوی زیرا او شنوا و داناست».

در مناجات استعاذه، امام جواد^(ع) از نزول بلاها و سختی‌ها به خداوند پناه می‌برد، و از خداوند می‌خواهد که او را از حوادث ناگهانی و ناگوار در امان بدارد. و سپس به همه آن‌چه از بلاهای آسمانی و زمینی که ممکن است بر انسان وارد شود اشاره می‌کند و از خداوند کریم می‌خواهد تا او را با کرامت خویش به سوی سلامت رهنمون گرداند.

۶. مناجات طلب توبه:

توبه، شرایط آن، تواین یا تائبان، آثار توبه و مسائل مربوط به آن در آیات فراوانی از قرآن کریم به چشم می‌خورد. توّاب نیز از اوصاف خداوند بزرگ است که در آیاتی از قرآن به آن اشاره شده است.^{۱۲}

توبه نصوح نیز در کلام نورانی امام جواد^(ع) در این مناجات آمده، که برگرفته از آیه نورانی سوره تحریم می‌باشد که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا»؛ (التحریم، ۸/۶۶)؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید به سوی خدا باز گردید، بازگشتی خالصانه». امام جواد^(ع) از ابتدا عرضه می‌دارد: «خداوند اید به سوی توباً توبه خالصانه» توبه نصوح» آمده ام، با قلبی مجروح، و کلامی صریح، خدایا توبه ام را پذیرا باش».

و سپس تبعات قبول یک توبه خالصانه را از درگاه خداوند طلب می‌کند و از پیشگاه احدیت تقاضا می‌کند که با این توبه مرا به بالاترین ثواب‌ها و کرامت‌ها و برداشتن کیفرها و عذاب‌ها برسان.

در خاتمه این مناجات حضرت از خداوند متعال درخواست می‌کند پس از پاک شدن از گناهان و برداشتن کیفرها مرا لباس تقوی بپوشان و در راه هدایت قرار ده.

این کلام نورانی امام جواد^(ع) می‌تواند برگرفته از آیه ۲۶ سوره اعراف باشد که خداوند متعال لباس تقوی را خیر می‌داند: «يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسَ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ»؛ «ای فرزندان آدم یقیناً بر شما فرو فرستادیم لباسی را که زشتی‌های شما را بپوشاند و لباسی که زیننده و زیور شما باشد. و البته لباس پرهیزگاری و تقوا بهتر است. اینها از آیات و نشانه‌های خداوند بر شما مردم است باشد که یادآور گردید».

۷. مناجات طلب حج:

یکی از عبادات و فریضه‌های واجب الهی حج است که بر هر مسلمانی که استطاعت داشته باشد لازم است آن را به جا آورد و از برکات آن بهره مند گردد. جایگاه بلند و ارزشمند حج به گونه‌ای است که جواد الائمه^(ع) یکی از مناجات‌های دهگانه خود را به آن اختصاص داده اند.

قرآن می‌فرماید: ﴿لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ (آل عمران، ۹۷/۳)؛ «و بر مردم است از جانب خداوند که آن خانه را قصد کنند و هر کس که راهی برای رسیدن به آن را دارد اعمال حج را بجا آورد». خطاب آیه به همه مردمان است و خانه خدا و مردم است و هر کس در آن وارد شود در امن و امان خواهد بود. از این رو امام^(ع) ابتدا درخواست می‌کند: خداوندا حج را روزی من فرما، حجی که آن را بر هر مستطیعی واجب کردی، چنان‌که در آیه قرآن به آن اشاره شد. اما چگونه حجی؟ حجی که با حقیقت همراه باشد و مناسک آن در وجود من تأثیر بگذارد. با احرام، جسم هم بر آتش حرام گردد. و با وقوف در پیشگاه تو استوار بمانم. و من را در همه مواقف کمک فرما و راهی به سوی رحمت و جنت خویش به رویم بگشا. با انجام هر یک از مناسک و وقوف در موقف‌ها، حقیقت آن‌ها را در وجود من تبلور ببخش.

امام جواد^(ع) پس از بیان و اشاره به تک تک مناسک با نگاهی به فلسفه و جوب آن‌ها و درخواست‌های خویش از خداوند، در پایان قبول آن را از درگاه الهی طلب می‌کند و عرضه می‌دارد: «و اxtm لی مناسک حجی و انقضاء عجبی بقبول منک لی و رافه منک یا غفور یا رحیم یا أرحم الراحمین».

۸. مناجات برای برطرف شدن ظلم:

شروع این مناجات باشکوه آن حضرت از آن‌چه در بیرون رخ داده و وجود دارد می‌باشد. «اللهم إن ظلم عبادك قد تمكّن في بلادك حتى أمات العدل...؛ خداوندا ظلم و ستم بندگانت در شهرها لانه کرده است تا آن‌جا که عدالت و دادخواهی مرده است». راه‌های حقیقت قطع شده، حق مرده است، صداقت به ابطال کشیده شده، نیکی پنهان گشته، شرور ظاهر شده، پرهیزگاری مهمل گردیده، و هدایت از بین رفته است... چنان‌که خداوند در آیات نورانی قرآن فرموده است: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ (یونس، ۴۴/۱۰)؛ «قطعاً خداوند به کسی ستم نمی‌کند و لکن مردم بر

خویشتن ظلم و ستم روا می دارند». و یا می فرماید: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ» (العنکبوت، ۲۹/۴۰)؛ «و هرگز چنین نیست که خداوند بر کسی ظلم کند و لکن آنان بودند که بر خویشتن ستم کردند».

سپس امام جواد^(ع) برای رفع ستم دعا می کند که جز با سلطنت خداوند برطرف نمی گردد. در ادامه از خداوند می خواهد آن چه را که از ستم ستمکاران بر سر مردم باریده است از فقر، فلاکت، گرسنگی، بی رحمی، اختلاف و... را برطرف نماید و ایمان و تقوا و توجه به تلاوت قرآن را در میان مردم زنده گرداند.

۹. مناجات برای شکر به پیشگاه خداوند:

قرآن می فرماید: «وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ» (النمل، ۲۷/۴۰)؛ «آن کس که سپاس گذارد به سود خود سپاس گذاشته و آن که کفران ورزد پس پروردگار من بی نیاز و بزرگوار است». و در جای دیگری فرمود: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» (ابراهیم، ۱۴/۷)؛ «اگر شاکر باشید قطعاً بر نعمت های شما می افزایم». و در مذمت آنان که شاکر نیستند می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ» (یونس، ۱۰/۶۰)؛ «به راستی خداوند صاحب تفضل بر همه مردم است و لکن بیشتر آنان شکرگذار نیستند».

یکی از اسامی خداوند نیز شاکر (البقرة، ۲/۱۵۸؛ النساء، ۴/۱۴۷) و شکور (فاطر، ۳۵/۳۰ و ۳۴؛ الشوری، ۴۲/۲۳، التغابن، ۶۴/۱۷) است.

با الهام از آموزه های قرآن کریم، جواد الائمه^(ع) به این مناجات پرداخته است. و با سپاس بردن بلاها و برطرف شدن دردها و... آغاز می کند. سپس بر عطایای الهی و امتحانات و نعمت های الهی و نیز احسان های بزرگ و خیرهای بسیار او سپاسگزاری می کند. این مناجات سرشار از سپاس و ستایش از همه آن چه خداوند عطا کرده و آن چه برطرف کرده، می باشد.

۱۰. مناجات طلب حاجت:

آخرین فقره این مناجات بلند مرتبه و ارزشمند، مناجات برای طلب حوائج است. حاجاتی که جز با عنایت خداوند میسر نمی گردد و تمام تلاش ها بی نتیجه مانده است. سپس عرضه می دارد که: «خداوندا در پیشگاه تو ایستاده ام در حالی که درخواست کننده از تو هستم، تضرع به سوی تو دارم، اطمینان به تو دارم و توکل بر تو کرده ام برای برآوردن حاجتم. پروردگارا حاجتم را به بهترین گونه برآور و به راه راستگاری رهنمونم کن».

در خاتمه با اوصافی که بازگوکننده قدرت و توجه و عنایت خداوند است، مناجات را به پایان می برد: «أنت على كل شيء قدير و بكل شيء محيط و بعبادك خبير بصير». این جملات برگرفته از آیات کریم قرآن است که خداوند خود را به آن‌ها توصیف کرده است:

﴿إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (التحریم، ۸/۶۶)؛ «تو بر هر چیز توانایی».

﴿أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ﴾ (فصلت، ۵۴/۴۱)؛ «آگاه باش خداوند به همه چیز احاطه دارد».

﴿إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ﴾ (الشوری، ۲۷/۴۲)؛ «هرآینه او به حال بندگانش آگاه و بیناست».

نتیجه گیری:

با توجه به محتوای بلند این مناجات‌های دهگانه که در کلام امام معصوم^(ع)، به سائلی برای رسیدن به مسائل و مشکلات «الوسائل إلى المسائل»، نام گذاری شده است، مدد می جویم برای گشایش خواست‌هایمان و برقراری ارتباطی وثیق برای مناجات با خداوند بزرگ و نیز با بیان حضرت به پیشگاه خداوند، دست نیاز می بریم و در همه امور زندگی راه گشایی می طلبیم برای رسیدن به مقاصد بلند و ارجمند، زیرا کلام الامام، امام الکلام است، به ویژه آن گاه که در ارتباط با سخن گفتن با خداوند هستی بخش باشد.

۱. گزینش و چینش، برگرفته از کتاب الحیاة، ۸۲۱/۱۱-۳۱
۲. مهج الدعوات و منهج العبادات، ۸۵۲/۱، بلد الامین / ۵۵۱؛ مفتاح الفلاح / ۱۱۳؛ بحار الأنوار، ۳۱۱/۱۹ به بعد و: ۳۷/۵؛ باب تزویجه^(ع) أم الفضل؛ سفینه البحار، ۲/۲۶.
۳. بحار الأنوار، ۲۴۱/۱۹-۳۵۱.
۴. مرآة العقول، ۲/۲۷۱.
۵. تفسیر نور الثقلین، ۱/۵۰۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ۱/۹۰۷.
۶. الکافی، ۵/۱۵۱؛ من لایحضره الفقیه، ۳/۳۹۱.
۷. بحار الأنوار، ۸۸/۵۳۲.
۸. آل عمران، ۳/۱۳۷؛ (الأنعام، ۶/۱۱)؛ (النحل، ۱۶/۳۶)؛ (العنکبوت، ۲۹/۲۰)؛ (الروم، ۳۰/۹)؛ (یوسف، ۱۲/۱۰۹)؛ (الحج، ۲۲/۴۶)؛ (الروم، ۳۰/۹)؛ (فاطر، ۳۵/۹۴)؛ (غافر، ۴۰/۲۱ و ۸۲)؛ (محمد، ۴۷/۱۰).
۹. (الکافی، ۵/۷۸)؛ باب الحث علی الطلب ...
۱۱. همان / ۷۲؛ اسد الغابة فی معرفة الصحابة، ۲/۲۶۹.
۱۲. (البقرة، ۲/۳۷ و ۵۴ و ۱۲۸ و ۱۶)؛ (التوبة، ۹/۱۰۴ و ۱۱۸)؛ (النور، ۲۴/۱۰)؛ (الحجرات، ۴۹/۱۲).